

Gemeinde im Wandel, Volkskundliche Gemeindestudien in Europa herausgegeben von Günter Wiegelmann, F. Coppenrath Verlag, Münster 1979, 215 str.

Knjiga sadrži referate s 21. nje-mačkog etnološkog kongresa koji je održan u Braunschweigu 5—9. rujna 1977. Podijeljena je u dva dijela: 1. Stanje i zadaće kulturno-antropoloških studija komunalnih zajednica u Evropi i 2. Kulturni sastav i kulturna promjena u mikroanalizi.

Treba najprije reći nekoliko riječi o pojmu »Gemeinde« i njegovu prijevodu. Najtočniji prijevod bio bi općina. No u nas općina danas znači administrativno područje, stoga mi se ne čini pogodnim primijeniti taj pojam za ovu svrhu. Ne bi se moglo reći ni zajednica jer je to mnogoznačan pojam. Neki su u nas (Pusić) upotrebljavali pojam komunalna zajednica u toj vrsti istraživanja, pa mi se to čini u ovom trenutku najpogodnijim prijevodom. Na to je, uostalom, u samoj knjizi upozorio i Burszta jer u poljskom postoji sličan terminološki problem.

Istraživanje komunalnih zajednica ima svoju tradiciju u evropskoj etnologiji. Godine 1968. održana je radna konferencija o tom pitanju s uvodnim referatom Jorge Diasa. Devet godina kasnije na njemačkom kongresu sudjelovali su referenti iz Švedske, Mađarske, Austrije i Poljske koji su dali komparativnu dimenziju njemačkim studijama. Izostala je, kako kaže urednik publikacije, južna Evropa.

S obzirom na studij komunalnih zajednica, ali i s obzirom na etnološka istraživanja općenito, čine mi se najzanimljivija dva referata. To su najprije uvodni tekst Johna W. Colea **Kulturnoantropološke komunalne studije u Evropi**, a zatim po tematici donekle srodan tekst Bjarne Stoklunda **Uz pretpostavke i teorijsku podlogu komunalnih studija u Skandinaviji**.

Radi se zapravo o tome kako da se sjedine pretpostavke kulturnohistorijskoga etnološkoga istraži-

vanja, koje ima duboku tradiciju u Evropi, i kulturnoantropološkoga istraživanja koje je dalo značajne plodove u američkim istraživanjima. Manje je poznata varijanta kulturne antropologije koja se razvija u Skandinaviji djelomično pod utjecajem Redfielda, koji je godine 1953. u Upsali držao predavanja iz kojih će nastati poznata »The Little Community«, a djelomično pod utjecajem vlastitih socijalnih antropologa, kao što je na primjer Frederic Barth.

Za skandinavsku etnologiju bilo je karakteristično istraživanje s jedne strane pojedinih elemenata ili proizvoda kulture, a s druge strane studij kulturnih i socijalnih cjelina. Sama pak istraživanja komunalnih zajednica (kao i drugdje u Evropi) nisu imala za cilj istraživanje zajednice; zajednica je u njima bila tek posrednik za istraživanje tih specifičnih etnoloških pitanja. Švedski etnolog Granlund, preuzimajući terminologiju Marcela Mageta, dijeli stoga etnologiju na elementarnu (koja istražuje spomenute elemente) i sistematsku (koja istražuje etnološke cjeline). No u oba slučaja radi se sada o ovome: ako je istraženo porijeklo pojave, predmeta i sl., zatim širenje i promjene u prošlosti, kako to povezati s istraživanjima funkcije i strukture u društvenom kontekstu, kako dakle istražiti ne samo i ne jedino kulturne pojave ili kulturne cjeline nego kako istražiti kulturne procese, bilo one u prošlosti, bilo ove u sadašnjosti?

Već odavna osjećamo nedostatke historijske etnologije u tome što se ona bavi prošlošću ostajući u prošlosti, a kulturne elemente i cjeline pretežno nastoji objasniti iz njih samih, ostavljajući socijalne i političke odnosno ekonomske procese po strani. No sada se sve više primjećuju i manjkavosti socijalnoantropoloških studija zajednica (ali i drugih socijalnoantropoloških studija) koje ostaju na sinkronoj razini ne poznavajući procese postanka, širenja i mijena pojedinih kulturnih fenomena. Najčešće sve to

objašnjavaju pozivanjem na »tradiciju«. A tradicija je ipak samo splet društvenopovijesnih odnosa koju u dijakronijskim istraživanjima pratimo samo unatrag kraćeg razdoblja.

Problem sjedinjavanja obaju pristupa nije jednostavan jer iziskuje mnogo veće istraživačke napore. Metoda za istraživanje kulturnih procesa u vremenu još nije izrađena.

Samo istraživanje komunalne zajednice postavlja još neka bitna pitanja. Koje su i kako utvrditi granice komunalne zajednice? Koje su jedinice ili kompleksi smislene polazne točke za studij takve vrste? To više što suvremeni čovjek, čak i seljak, najčešće stanuje na jednom mjestu a radi na drugom: na različitim mjestima zadovoljava svoje životne potrebe. Predlaže se razlikovanje »polja aktivnosti« i »polja interakcije« kao jedinica istraživanja. Istraživanje lokalne zajednice obuhvaća zajednicu samo s formalne strane njezina područja: aktivnosti i interakcije u stvari se prepliću na različite načine.

Gotovo da analiza komunalnih istraživanja pokazuje više problema nego konačnih spoznaja.

Uostalom teško je prikazivati zbornike radova ili referata; ti su prikazi subjektivni jednostavno zato što nije moguće o svakom govoriti jednako iscrpno. U ovoj knjizi međutim potrebno je svakako još spomenuti izvrstan pregled trendova, problema i zadaća istraživanja komunalnih zajednica u Njemačkoj iz pera Güntera Wiegelmanna; uz članak je objavljena i iscrpna bibliografija. Kao neposredne, sadašnje ciljeve etnoloških komunalnih istraživanja Wiegelmann navodi: spoznaju dominantnih kulturnih procesa u industrijskom vremenu, davanje priloga periodizaciji novije kulturne promjene, doprinos kulturnoantropološkoj teoriji, praćenje novijih tendencija u komunalnim zajednicama i napokon pokušaj planske primjene znanstvenih rezultata. Nadahnuto su napi-

sani i članci Ine Marie Greverus o kulturno-ekološkim zadaćama u analizi i planiranju, i Utza Jegglea o krizi istraživanja komunalne zajednice.

U drugom dijelu knjige posebno je vrijedan tekst Tamása Hofera o predmetima u seoskoj i gradskoj sredini. To je rehabilitacija etnologije predmeta na način da se istraživanje predmeta povezuje s istraživanjem kulturnih procesa koje doživljavaju ljudi što su te predmete proizveli ili se njima služe. Predmeti tako postaju šifre uz pomoć kojih se kultura izražava. Hofer poznaje taj jezik i on nam ga tumači.

Schwedtov prilog o gradskim svečanostima i strukturi grada dodaje novu dimenziju folklorističkim i etnološkim istraživanjima ne samo modernih gradskih svečanosti nego i onih koje smatramo »tradicionalnima«.

U nas je u prošlosti bilo razvijeno svojevršno istraživanje zajednica. Sva istraživanja na temelju Radićeve upitnice zapravo su istraživanja seoskih zajednica. Istraživanja porijekla stanovništva također su se kretala u okvirima komunalnih zajednica. U Sloveniji se upravo pokreće veliko sistematsko istraživanje komunalnih zajednica; neka su istraživanja već obavljena. Dubinsko istraživanje zajednice u jednom selu u Hrvatskoj, koje je u toku, usamljena je lasta; ne znamo čini li ona proljeće. U svakom slučaju iskustva komunalnih etnoloških istraživanja i problematika odnosa historijskoga i kulturnoantropološkoga ili socijalnoantropološkoga istraživanja vrlo su aktualni, podjednako kad se misli na buduća istraživanja na selu kao i na ona u gradu. Svakome tko se lati takva posla ova će knjiga dobro doći.

Dunja Rihtman-Auguštin